

Sygn. akt V KK 46/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 24 czerwca 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

Prezes SN Lech Paprzycki (przewodniczący)

SSN Krzysztof Cesarz

SSN Jarosław Matras

SSN Waldemar Płóciennik

SSN Andrzej Ryński (sprawozdawca)

SSN Jacek Sobczak

SSN Józef Szewczyk

Protokolant Anna Kowal

przy udziale prokuratora Prokuratury Generalnej Barbary Nowińskiej,

w sprawie **R. S., S. J., J. Ż., M. K., J. O.**

skazanych z art. 14 § 1 dekretu z dnia 13 czerwca 1946r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa (Dz. U. Nr 30, poz. 192) i innych

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie

w dniu 24 czerwca 2015 r.,

kasacji, wniesionych w stosunku do skazanych przez Rzecznika Praw Obywatelskich

od postanowienia Najwyższego Sądu Wojskowego

z dnia 23 listopada 1949 r. utrzymującego w mocy wyrok Wojskowego Sądu Rejonowego w W.

z dnia 21 września 1949 r.,

**uchyla zaskarżone postanowienie Najwyższego Sądu
Wojskowego oraz utrzymany nim w mocy wyrok Wojskowego
Sądu Rejonowego we W. w części dotyczącej orzeczeń zawartych
w pkt 1a, 2a, 3a, 4a i 5a oraz uniewinnia R. S. od popełnienia
czynu z art. 14 § 1 i 2 m. k. k., natomiast oskarżonych S.J., J. Ż.,
M. K. i J. O. uniewinnia od popełnienia czynów z art. 14 § 1 m.k.k.
i w tych częściach kosztami procesu obciąża Skarb Państwa.**

UZASADNIENIE

Wojskowy Sąd Rejonowy we W. na sesji wyjazdowej w N. wyrokiem z dnia 21 września 1949 r., sygn. akt .../49 uznał za winnych:

1. R. S. (vel S.) tego, że:

a) w okresie od pierwszych dni marca 1949 r. do dnia 28 marca 1949 r. na terenie powiatu K. brał czynny udział w związku (bandzie), mającym na celu zbrodnie, a to dokonywanie napadów rabunkowych, pełniąc w nim czynności kierownicze, tj. przestępstwa z art. 14 § 1 i 2 dekretu z dnia 13 czerwca 1946 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa (Dz. U. Nr 30, poz. 192) zwanego dalej m.k.k.,

b) w okresie od października 1948 r. do dnia 28 marca 1949 r. w S., pow. L. i w N. okresowo przechowywał bez zezwolenia broń palną, a to: pistolet TT kal. 7,62 mm. nr [...] oraz 49 sztuk amunicji i pistolet czeski kal. 7,65, nr [...] wraz z 8-ma sztukami amunicji, tj. przestępstwa z art. 4 § 1 m.k.k.,

c) w dniu 11 marca 1949 r. w N., wspólnie z innymi członkami bandy, będąc uzbrojony w pistolet – przy użyciu przemocy dokonał w celu przywłaszczenia zaboru sumy 1.612.240 złotych, na szkodę Powszechnego Banku Spółdzielczego w N., tj. przestępstwa z art. 259 k.k.

i za opisany w pkt a czyn skazał R. S. na karę śmierci, utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na zawsze oraz przepadek całego mienia na rzecz Skarbu Państwa, za czyn opisany w pkt b na karę 15 lat więzienia, a za czyn z pkt c na karę 10 lat więzienia. Jako karę łączną wymierzono oskarżonemu karę śmierci

wraz z utratą praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na zawsze oraz przepadek całego mienia na rzecz Skarbu Państwa.

2. S. J. tego, że:

a) w okresie od pierwszych dni marca 1949 r. do dnia 16 marca 1949 r. na terenie powiatu K., brał czynny udział w związku mającym na celu dokonywanie napadów rabunkowych, pełniąc w nim funkcję członka, tj. przestępstwa z art. 14 § 1 m.k.k.,

b) w okresie od dnia 14 marca 1949 r. do dnia 16 marca 1949 r. w N. przechowywał bez zezwolenia broń palną, a to pistolet systemu czeskiego nr [...] wraz z amunicją, tj. przestępstwa z art. 4 § 1 m.k.k.,

c) w dniu 11 marca 1949 r. w N., wspólnie z innymi członkami bandy, dokonał przy użyciu przemocy zaboru cudzego mienia w celu przywłaszczenia, a to sumy 1.612.240 złotych, na szkodę Powszechnego Banku Spółdzielczego w N., tj. przestępstwa z art. 259 k.k.

i za opisany w pkt a czyn skazał S. J. na karę dożywotniego więzienia, utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na 5 lat oraz przepadek całego mienia na rzecz Skarbu Państwa, za czyn z pkt b na karę 12 lat więzienia, a za czyn z pkt c na karę 10 lat więzienia. Jako karę łączną wymierzono oskarżonemu karę dożywotniego więzienia wraz z utratą praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na 5 lat oraz przepadek całego mienia na rzecz Skarbu Państwa.

3. J. Ż. tego, że:

a) w okresie od pierwszych dni marca 1949 r. do dnia 16 marca 1949 r. na terenie powiatu K., brał czynny udział w związku mającym na celu dokonywanie napadów rabunkowych, pełniąc w nim funkcję członka, tj. przestępstwa z art. 14 § 1 m.k.k.,

b) w okresie od dnia 11 marca 1949 r. do dnia 12 marca 1949 r. w N., a następnie w S., pow. L. przechowywał bez zezwolenia broń palną, a to pistolet systemu belgijskiego nr [...] wraz z 16 sztukami amunicji, tj. przestępstwa z art. 4 § 1 m.k.k.,

c) w dniu 11 marca 1949 r. w N., wspólnie z innymi członkami bandy, dokonał przy użyciu przemocy zaboru cudzego mienia w celu przywłaszczenia, a to sumy

1.612.240 złotych, na szkodę Powszechnego Banku Spółdzielczego w N., tj. przestępstwa z art. 259 k.k.

i za opisany w pkt a czyn skazał J. Ż. na karę dożywotniego więzienia, utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na 5 lat oraz przepadek całego mienia na rzecz Skarbu Państwa, za czyn z pkt b na karę 10 lat więzienia, a za czyn z pkt c na karę 10 lat więzienia. Jako karę łączną wymierzono oskarżonemu karę dożywotniego więzienia wraz z utratą praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na 5 lat oraz przepadek całego mienia na rzecz Skarbu Państwa.

4. M. K. tego, że:

a) w okresie od pierwszych dni marca 1949 r. do dnia 31 marca 1949 r. na terenie powiatu K., brał czynny udział w związku mającym na celu dokonywanie napadów rabunkowych, pełniąc w nim funkcję członka, tj. przestępstwa z art. 14 § 1 m.k.k.,

b) w okresie od dnia 11 marca 1949 r. do dnia 12 marca 1949 r. w N., a następnie w S., pow. L. przechowywał bez zezwolenia broń palną, a to pistolet T.T. nr [...] wraz amunicją, tj. przestępstwa z art. 4 § 1 m.k.k.,

c) w dniu 11 marca 1949 r. w N., wspólnie z innymi członkami bandy, dokonał przy użyciu przemocy zaboru cudzego mienia w celu przywłaszczenia, a to sumy 1.612.240 złotych, na szkodę Powszechnego Banku Spółdzielczego w N., tj. przestępstwa z art. 259 k.k.

i za opisany w pkt a czyn skazał M. K. na karę dożywotniego więzienia, utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na 5 lat oraz przepadek całego mienia na rzecz Skarbu Państwa, za czyn z pkt b na karę 10 lat więzienia, a za czyn z pkt c na karę 10 lat więzienia. Jako karę łączną wymierzono oskarżonemu karę dożywotniego więzienia wraz z utratą praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na 5 lat oraz przepadek całego mienia na rzecz Skarbu Państwa.

5. J. O. tego, że:

a) w okresie od pierwszych dni marca 1949 r. do dnia 16 marca 1949 r. na terenie powiatu K., brał czynny udział w związku mającym na celu dokonywanie napadów rabunkowych, pełniąc w nim funkcję członka, tj. przestępstwa z art. 14 § 1 m.k.k.,

b) w okresie od końca 1945 r. do dnia 16 marca 1949 r. w N. okresowo przechowywał bez zezwolenia broń palną, a to: pistolet belgijski kal. 9 mm. Nr [...], pistolet czeski nr [...] i pistolet PB Beretta nr [...] wraz z amunicją, tj. przestępstwa z art. 4 § 1 m.k.k.

c) w dniu 11 stycznia 1949 r. w lesie, w okolicach N., pow. K. pozbawił życia C. M. przez oddanie do niego strzału z pistoletu, tj. przestępstwa z art. 225 § 1 k.k.,

d) w dniu 11 stycznia 1949 r. w lesie, w okolicach N., wspólnie z osk. R. S., przy użyciu przemocy dokonał zaboru w celu przywłaszczenia cudzego mienia 44.000 złotych gotówką, zegarka ręcznego i portfela z dokumentami na szkodę C. M., tj. przestępstwa z art. 259 k.k.,

e) w dniu 11 marca 1949 r. w N., wspólnie z innymi członkami bandy, uzbrojonymi w broń palną, przy użyciu przemocy dokonał zaboru cudzego mienia w celu przywłaszczenia, a to sumy 1.612.240 złotych, na szkodę Powszechnego Banku Spółdzielczego w N., tj. przestępstwa z art. 259 k.k.

i za opisany w pkt a czyn skazał J. O. na karę dożywotniego więzienia, utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na 5 lat oraz przepadek całego mienia na rzecz Skarbu Państwa, za czyn z pkt b na karę śmierci, utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na zawsze oraz przepadek całego mienia na rzecz Skarbu Państwa, za czyn z pkt c na karę śmierci, utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych zawsze oraz przepadek całego mienia na rzecz Skarbu Państwa, a za czyny z pkt d i e skazano go na kary po 10 lat więzienia. Jako karę łączną wymierzono oskarżonemu karę śmierci, utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na zawsze oraz przepadek całego mienia na rzecz Skarbu Państwa.

Od orzeczenia Sądu pierwszej instancji, skargę rewizyjną wnieśli obrońcy oskarżonych.

W imieniu R. S., S. J. i J. O., obrońca zaskarżył wyrok w częściach dotyczących: skazania R. S. za czyn z art. 14 § 1 i 2 m.k.k. i wymiaru kary z art. 4 § 1 m.k.k. oraz kary łącznej; skazania S. J. za czyn z art. 14 § 1 m.k.k. i wymiaru kary za pozostałe przestępstwa z art. 4 § 1 m.k.k. i art. 259 k.k. oraz kary łącznej; skazania J. O. za czyn z art. 14 § 1 m.k.k. oraz skazania za czyn opisany z art. 225 § 1 i art. 259 k.k. i wymiaru kary z art. 4 § 1 m.k.k. i art. 259 k.k.

Obrońca podniósł m. in. zarzut naruszenia prawa materialnego tj. art. 14 § 1 i 2 m.k.k. poprzez nieprawidłowe zastosowanie jego dyspozycji, ponieważ w zachowaniu oskarżonych brak było realizacji znamion tego przepisu.

Powyższy zarzut został podniesiony również w rewizji obrońcy pozostałych oskarżonych, tj. J. Ż. i M. K., który zaskarżył wyrok na ich korzyść w całości w przedmiocie skazania za przestępstwo z art. 14 § 1 m.k.k. w części dotyczącej kary za przestępstwa z art. 4 § 1 m.k.k. i art. 259 k.k.

Najwyższy Sąd Wojskowy postanowieniem z dnia 23 listopada 1949 r. utrzymał w mocy zaskarżony wyrok, a wniesione skargi rewizyjne pozostawił bez uwzględnienia.

Kary śmierci wymierzone w stosunku do R. S. i J. O. zostały wykonane w styczniu 1950 r. (k.112, 129).

Kasację od tego orzeczenia złożył Rzecznik Praw Obywatelskich zarzucając mu rażące i mające istotny wpływ na treść orzeczenia naruszenie prawa karnego materialnego, to jest przepisu art. 14 § 1 i 2 m.k.k., polegające na wyrażeniu błędnego poglądu prawnego co do wykładni pojęcia „związek mający na celu zbrodnię” i w konsekwencji bezzasadnym uznaniu, że związek taki istniał, a S. J., J. Ż., M. K., J. O. brali w nim czynny udział, natomiast R. S. biorąc w nim czynny udział, pełnił również czynności kierownicze.

W oparciu o tak sformułowany zarzut skarżący wniósł o uchylenie postanowienia w zaskarżonej części oraz utrzymanego nim w mocy wyroku Sądu pierwszej instancji w części dotyczącej orzeczeń zawartych w pkt 1a, 2a, 3a, 4a, 5a i uniewinnienie R. S. od popełnienia czynu z art. 14 § 1 i 2 m.k.k. oraz S. J., J. Ż., M. K. i J. O. od popełnienia czynu z art. 14 § 1 m.k.k.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Kasacja jest oczywiście zasadna.

Rację ma Rzecznik Praw Obywatelskich, gdy podnosi, że rozpoznając zarzuty skarg rewizyjnych obrońców oskarżonych dotyczące naruszenia art. 14 § 1 i 2 m.k.k., Najwyższy Sąd Wojskowy powielił błędną interpretację Sądu pierwszej instancji w odniesieniu do uznania, że działanie oskarżonych wypełniło znamiona, przypisanych im zaskarżonym wyrokiem przestępstw w postaci kierowania i udziału w „związku mającym na celu zbrodnię”.

Z ustaleń poczynionych w przedmiotowej sprawie wynika, że podstawę do przypisania oskarżonemu R. S. przestępstwa z art. 14 § 1 i 2 m.k.k., a pozostałym oskarżonym z art. 14 § 1 m.k.k., stanowiła darowana R. S. i J. Ż. na mocy amnestii z 1947 r. uprzednia ich przynależność do AK i WiN (s. 2 uzasadnienia Sądu Najwyższego), a zatem do związków, które z przyczyn politycznych uznawane były przez ówczesne władze za zbrodnicze, oraz fakt podziału zadań, które każdy ze sprawców miał realizować w ramach zaplanowanego przestępstwa napadu rabunkowego na Powszechny Bank Spółdzielczy w N., który został dokonany w dniu 11 marca 1949 r. Zgodzić się więc należy z autorem kasacji, że w żadnym razie nie były to okoliczności wystarczające do uznania, iż skazani działali wówczas w „związku mającym na celu zbrodnię” w rozumieniu przepisu art. 14 § 1 m.k.k.

Jak słusznie dostrzega skarżący, powyższa wykładnia pojęcia „związek” w rozumieniu art. 14 § 1 m.k.k., dokonana w zaskarżonym kasacją orzeczeniu, stoi w wyraźnej sprzeczności z poglądami wyrażanymi w orzecznictwie i doktrynie, i to zarówno w okresie orzekania w niniejszej sprawie, jak i obecnie.

Przepis art. 14 m.k.k. penalizował udział w związku mającym na celu zbrodnię lub udzielenie pomocy, w szczególności przez zaopatrywanie w środki ułatwiające osiągnięcie zamierzonego celu oraz zakładanie takiego związku lub pełnienie w nim jakichkolwiek czynności kierowniczych. Odpowiednikiem tego przepisu był art. 166 obowiązującego w owym czasie Kodeksu karnego z 1932 r., który penalizował udział w związku mającym na celu przestępstwo. Wprawdzie moc prawna tego przepisu została zawieszona na czas obowiązywania dekretu z dnia 13 czerwca 1946 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa w oparciu o przepis art. 68 tegoż dekretu, jednak wypracowana wówczas interpretacja znamion przestępstwa z art. 166 k.k. z 1932 r., zawarta w judykatach Sądu Najwyższego zachowała swoją aktualność także w odniesieniu do typu czynu zabronionego kryminalizowanego dyspozycją z art. 14 m.k.k.

W ówczesnym orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmowano, że gdy celem związku (art. 166 k.k.) jest dokonanie konkretnego przestępstwa, urzeczywistnienie tegoż pochłania w stosunku do osób, które w realizacji tegoż przestępstwa bezpośrednio współdziałały, także i fakt uprzedniego porozumienia. Jeżeli natomiast związek przybrał charakter bandy, przypisanie członkowi związku

jednego lub kilku konkretnych przestępstw tego rodzaju, które związek miał na celu, nie pochlania bynajmniej także istoty przestępstwa z art. 166 k.k. (zob. wyrok SN z dnia 12 lipca 1934 r., sygn. akt II K 767/34, OSN (K) 1935/1/36). Wymóg istnienia określonej struktury, podlegania określonemu kierownictwu i dyscyplinie podkreślano także w orzeczeniach odnoszących się konkretnie do przepisu art. 14 m.k.k. wskazując, że dla bytu związku przestępczego niezbędne jest m. in. ustalenie, że członkowie związku podlegają określonemu kierownictwu i dyscyplinie zagwarantowanej groźbą ujemnych następstw dla niepodporządkowującego się tej dyscyplinie jej członka, a także istnienie najogólniej przynajmniej sformułowanych zasad dotyczących przyjmowania członków do związku, ich praw i obowiązków (zob. wyrok SN z dnia 15 marca 1958 r., sygn. akt IV K 998/57, OSNPG 1958/10/15; wyrok SN z dnia 23 lipca 1959 r., sygn. akt III K 354/59, OSNPG 1959/10/13; wyrok SN z dnia 23 kwietnia 1959 r., sygn. akt V K 328/59, OSNPG 1959/7/14). Podobne stanowisko prezentowano również we współczesnych orzeczeniach Sądu Najwyższego dotyczących przestępstw z art. 14 m.k.k. (zob. m. in. wyrok SN z dnia 20 września 2007 r., sygn. akt IV KK 288/06, Lex nr 310203; wyrok SN z dnia 3 lutego 2005 r., sygn. akt WK 24/04, OSNwSK 2005/1/302).

Tymczasem procedujące w niniejszej sprawie Wojskowy Sąd Rejonowy oraz Najwyższy Sąd Wojskowy pominęły całkowicie treść wyjaśnień samych oskarżonych (k. 144-146, k. 241verte-244, k. 245). Natomiast z dowodów tych wynika, że jakkolwiek nie był kwestionowany fakt napadu rabunkowego na Powszechny Bank Spółdzielczy w N., to pomiędzy oskarżonymi doszło jedynie do porozumienia w celu dokonania tego przestępstwa, bez wyraźnych cech trwałej zmywy, mającej na celu kontynuowanie przestępczej działalności. Oskarżony R. S. wręcz stwierdził, że „do współudziału w napadzie na Powszechny Bank Spółdzielczy skłoniły mnie warunki materialne (...). Po dokonanych napadzie chciałem się od współoskarżonych izolować i rozpocząć normalny tryb życia. O dalszych przestępstwach ze współoskarżonymi mowy nie było” (k. 242). Także pozostali współoskarżeni w sprawie, tj. S. J., J. Ż., M. K. i J. O. zgodnie twierdzili, że zgodzili się na udział w napadzie z uwagi na ich trudne sytuacje materialne oraz, że ustalony podział ról wiązał się tylko i wyłącznie z realizacją tego przedsięwzięcia.

W ocenie tej nie sposób zatem pominąć, że zarówno porozumienie pomiędzy sprawcami, jak i podział ról nastąpiło tylko celem dokonania napadu rabunkowego. Owo „dorywcze” porozumienie ze swej istoty nie miało cech trwałości, a zatem nie spowodowało powstania struktury przestępczej, która charakteryzowałaby się stopniem zorganizowania pozwalającym na jej uznanie za związek mający na celu zbrodnię w rozumieniu art. 14 § 1 i 2 m.k.k. Jak trafnie wskazywał jeden z obrońców oskarżonych w uzasadnieniu skargi rewizyjnej „dokonanie więc określonego napadu rabunkowego na Bank Spółdzielczy było urzeczywistnieniem konkretnego porozumienia się oskarżonych i urzeczywistnienie powyższe pochłonęło w stosunku do sprawców fakt uprzedniego porozumienia się” (k. 266).

Słuszna jest także uwaga autora kasacji, który wskazał, że na podstawie ustalonych okoliczności faktycznych nie można twierdzić, że autorytet osoby R. S. i fakt, że pozostali współoskarżeni darzyli go szacunkiem, mogą stanowić uzasadnienie dla tezy o istnieniu formalnego przywództwa. Porozumienie pomiędzy oskarżonymi miało charakter dobrowolny, co oznacza, że mogli oni w każdej chwili odstąpić od wykonania nałożonych nań czynności. Obowiązek wykonania poleceń kierownictwa „związku” wypływa natomiast ze słownego, uprzedniego porozumienia i jest niezależny od aktualnego stopnia szacunku dla przywódcy (zob. wyrok SN z dnia 23 marca 1991 r., sygn. akt II KRN 433/91, OSNKW 1992/7-8/48).

W świetle powyższego dojść należało do wniosku, że oparcie przez sąd orzekający wyroku skazującego R. S., S. J., J. Ż., M. K. i J. O. na przeszłości politycznej oskarżonych R. S. i J. Ż. oraz na błędnie zinterpretowanych wyjaśnieniach oskarżonych i bezpodstawne wysnucie na tej podstawie wniosku o istnieniu „związku mającego na celu zbrodnię”, w sposób rażąco naruszyło treść art. 14 m.k.k. Uchybienia te w sposób decydujący wpłynęły na kierunek rozstrzygnięcia sprawy, który doprowadził do skazania oskarżonych m. in. za zarzucane im przestępstwa, w tym z art. 14 m.k.k. (pkt 1a, 2a, 3a, 4a, i 5a) bez rozważenia, że działali oni jedynie w ramach przestępstwa z art. 259 k.k. z 1932 r. przypisanego oskarżonym przez Wojskowy Sąd Rejonowy w pkt. 1c, 2c, 3c, 4c i 5c.

Konkludując powyższe rozważania Sąd Najwyższy uznał, że tak w przypadku R. S., S. J., J. Ż., M. K., jak i J. O. doszło do bezpodstawnego,

oczywiście niesłusznego ich skazania za przestępstwo z art. 14 m.k.k. i wymierzenia im: kary śmierci -w stosunku do R. S. oraz kar dożywotniego więzienia (w stosunku do S. J., J. O., J. Ż. i M. K.). W takiej zaś sytuacji, zaskarżone kasacją postanowienie oraz utrzymany nim w mocy wyrok Wojskowego Sądu Rejonowego ostać się nie mogły i podlegały one uchyleniu.

Sąd Najwyższy, uchylając zaskarżone postanowienie oraz utrzymany nim w mocy wyrok, uniewinnił skazanych od popełnienia przypisanych im czynów z art. 14 m. k.k. (art. 537 § 2 *in fine* k.p.k.) i kosztami procesu w tym zakresie obciążył Skarb Państwa (art. 632 pkt 2 k.p.k.).